

søgelser, kombineret med allerede kendt materiale, dokumenteret.

En samlet vurdering af bogen må gå ud på, at ønsket om at forene en økonomisk - historisk analyse med et lærebogsmateriale i det foreliggende tilfælde ikke er faldet heldigt ud. Ved at skyde de tre lærebogskapitler ind mellem kapitler af overvejende økonomisk-historisk karakter, er analysen af forløbet og de bagved liggende strukturændringer blev meget usammenhængende og dermed mindre overbevisende. Bogen ville afgjort have vundet ved en strengere redaktionel hånd og mere logisk disponering af stoffet.

Ole Zacchi*

* Sekretær i Danmarks Statistik.

ROBERT A. MUNDELL og ALEXANDER K. SWOBODA, red.: *Monetary problems of the international economy*. Chicago og London: The Chicago University Press, 1969. 405 pp. Pris: £ 5,65.

Traditionelt har udenrigshandelens teori været delt i en »pure theory« og en »monetary theory«, hvor den førstnævnte beskæftiger sig med reale størrelser i ligevægtstilstand, d.v.s. spørgsmål om, hvilke varer der handles og hvor meget der handles, medens den sidstnævnte beskæftiger sig med tilpasningsproblemer i forbindelse med betalingsbalancen og således kan siges at være en slags uligevægtsøkonomi.

I 1960'erne er der sket en væsentlig udbygning af teorien inden for den sidstnævnte problemkreds. Den foreliggende bog er den seneste større samling indlæg i denne diskussion, men danner ikke nogen undtagelse fra den mindre hensigtsmæssige opdeling af teorien.

Bogen indeholder bidragene fra en konference i Chicago i 1966 med det formål at diskutere analysemetoder og teoretiske problemer, men ikke mere praktiske økonomisk-politiske spørgsmål. Et sådant forsøg på at klarlægge teorien forekommer i høj grad påkrævet. Den, der tvivler, behø-

ver kun at læse Robert A. Mundells indlæg i introduktionsafsnittet, hvor man både får en god oversigt over de på tidligere tidspunkter diskuterede spørgsmål og en formulering af nye og ikke løste problemer. Enkelte af disse problemformuleringer forekommer dog noget søgt. Det bør nævnes, at en del af samme problemkreds allerede på udmærket vis og med baggrund i konferencens papirer i 1967 er behandlet af Harry G. Johnson i *Theoretical problems of the international monetary system, Pakistan Development Review*, 7: 1-28. (Optrykt i R. N. Cooper: *International finance*, Harmondsworth 1969).

Bogen er foruden i en indledning og en opsummering delt i fem afsnit. Det første behandler spørgsmålet om faste kontra variable valutakurser, og dernæst følger et afsnit om de internationale institutioners og udviklingslandenes problemer og muligheder i forbindelse med det internationale betalingssystem. Det mest interessante afsnit behandler tilpasningsproblemer, medens de to sidste beskæftiger sig med international likviditetsskabelse samt forholdet mellem de enkelte landes målsætninger og økonomisk-politiske instrumenter.

I første afsnit indleder Peter B. Kenen med at kritisere diskussionen om *the optimum currency area* for at operere med for simple forudsætninger. Denne diskussion startede i 1961 med en artikel af Mundell og er et forsøg på at afgrænse de faktorer, som er relevante ved valget af faste eller variable valutakurser. Det område, inden for hvilket Mundell og McKinnon vil have faste kurser, bestemmes på den ene side af arbejdskraftens mobilitet, variationsmuligheder i dens aflønning samt efterspørgselens stabilitet m.h.t. sammensætning og på den anden side af fordele ved anvendelse af samme regneenhed. Der er således tale om en afvejning af hensynet til samtidig opretholdelse af fuld beskæftigelse inden for alle delområder mod hensynet til pengenes anvendelse som sådan. Kenen mener for det første, at man kunne anlægge andre synspunkter end beskæftigelsesmæssige, og tillige, at det om-

søgelser, kombineret med allerede kendt materiale, dokumenteret.

En samlet vurdering af bogen må gå ud på, at ønsket om at forene en økonomisk - historisk analyse med et lærebogsmateriale i det foreliggende tilfælde ikke er faldet heldigt ud. Ved at skyde de tre lærebogskapitler ind mellem kapitler af overvejende økonomisk-historisk karakter, er analysen af forløbet og de bagved liggende strukturændringer blev meget usammenhængende og dermed mindre overbevisende. Bogen ville afgjort have vundet ved en strengere redaktionel hånd og mere logisk disponering af stoffet.

Ole Zacchi*

* Sekretær i Danmarks Statistik.

ROBERT A. MUNDELL og ALEXANDER K. SWOBODA, red.: *Monetary problems of the international economy*. Chicago og London: The Chicago University Press, 1969. 405 pp. Pris: £ 5,65.

Traditionelt har udenrigshandelens teori været delt i en »pure theory« og en »monetary theory«, hvor den førstnævnte beskæftiger sig med reale størrelser i ligevægtstilstand, d.v.s. spørgsmål om, hvilke varer der handles og hvor meget der handles, medens den sidstnævnte beskæftiger sig med tilpasningsproblemer i forbindelse med betalingsbalancen og således kan siges at være en slags uligevægtsøkonomi.

I 1960'erne er der sket en væsentlig udbygning af teorien inden for den sidstnævnte problemkreds. Den foreliggende bog er den seneste større samling indlæg i denne diskussion, men danner ikke nogen undtagelse fra den mindre hensigtsmæssige opdeling af teorien.

Bogen indeholder bidragene fra en konference i Chicago i 1966 med det formål at diskutere analysemetoder og teoretiske problemer, men ikke mere praktiske økonomisk-politiske spørgsmål. Et sådant forsøg på at klarlægge teorien forekommer i høj grad påkrævet. Den, der tvivler, behø-

ver kun at læse Robert A. Mundells indlæg i introduktionsafsnittet, hvor man både får en god oversigt over de på tidligere tidspunkter diskuterede spørgsmål og en formulering af nye og ikke løste problemer. Enkelte af disse problemformuleringer forekommer dog noget søgt. Det bør nævnes, at en del af samme problemkreds allerede på udmærket vis og med baggrund i konferencens papirer i 1967 er behandlet af Harry G. Johnson i *Theoretical problems of the international monetary system, Pakistan Development Review*, 7: 1-28. (Optrykt i R. N. Cooper: *International finance*, Harmondsworth 1969).

Bogen er foruden i en indledning og en opsummering delt i fem afsnit. Det første behandler spørgsmålet om faste kontra variable valutakurser, og dernæst følger et afsnit om de internationale institutioners og udviklingslandenes problemer og muligheder i forbindelse med det internationale betalingssystem. Det mest interessante afsnit behandler tilpasningsproblemer, medens de to sidste beskæftiger sig med international likviditetsskabelse samt forholdet mellem de enkelte landes målsætninger og økonomisk-politiske instrumenter.

I første afsnit indleder Peter B. Kenen med at kritisere diskussionen om *the optimum currency area* for at operere med for simple forudsætninger. Denne diskussion startede i 1961 med en artikel af Mundell og er et forsøg på at afgrænse de faktorer, som er relevante ved valget af faste eller variable valutakurser. Det område, inden for hvilket Mundell og McKinnon vil have faste kurser, bestemmes på den ene side af arbejdskraftens mobilitet, variationsmuligheder i dens aflønning samt efterspørgselens stabilitet m.h.t. sammensætning og på den anden side af fordele ved anvendelse af samme regneenhed. Der er således tale om en afvejning af hensynet til samtidig opretholdelse af fuld beskæftigelse inden for alle delområder mod hensynet til pengenes anvendelse som sådan. Kenen mener for det første, at man kunne anlægge andre synspunkter end beskæftigelsesmæssige, og tillige, at det om-

råde, som afgrænses på denne måde, ikke nødvendigvis er et geografisk hele, således at diskussionen er mere uhensigtsmæssig end oprindelig antaget. Han kommer dernæst ind på spørgsmålet om sammenhæng mellem penge- og finanspolitik i forskellige områder, herunder stordriftsfordele (pr. definition?) ved produktion af offentlige goder og slutter med at argumentere for, at graden af spredning i produktion og beskæftigelse ud fra en risikospredningsbetragtning er et bedre kriterium end arbejdskraftens mobilitet. På denne baggrund mener Kenen, at især de udviklede lande bør fastholde et system med faste valutakurser.

Leland B. Yeager redegør for en undersøgelse af stabiliteten i kursen for den østrig-ungarske og den russiske valuta i perioden 1879-91. I denne periode var begge valutaer uindløselige med sølv (guld), og der var således tale om variable valutakurser. Det viser sig, at der på kort sigt var tale om meget begrænsede udsving i den østrig-ungarske gyldens kurs over for £. Inden for en måned var der i gennemsnit tale om mindre end 1 pct's afstand mellem højeste og laveste spotkurs. Forwardkursens afvigelse fra spotkursen var ligeledes begrænset. Rublens kursudsving over for £ var større, og Yeager nævner som en blandt flere mulige årsager, at den russiske historie indeholder en del eksempler på officiel intervention eller kontrol med valutamarkedet, ligesom kapitalbevægelserne synes at have virket stabiliserende i det østrig-ungarske, men ikke i det russiske tilfælde. Det bør tilføjes, at det formentlig er vanskeligt at slutte fra erfaringer med enkelte landes variable valutakurser til et system, hvor samtlige lande har variable valutakurser.

Det næste afsnit indledes med et indlæg af Robert Z. Aliber, der diskuterer behovet for en koordinering af de internationale institutioner, som regulerer internationale betalinger og handel. Bl.a. foreslås en monetarisering af lån til udviklingslandene samt anvendelse af importafgifter og eksporttilskud i stedet for valutakursændringer. Sektionens andet indlæg er af Alexan-

der Kafka, der i modsætning til Kenen argumenterer for faste valutakurser mellem udviklingslandene for derved at fremme deres indbyrdes økonomiske integration. Sektionen er vel den eneste, hvor diskussionen er mere oplysende end indlæggene. Det gælder bl.a. Gottfried Haberlers appendix om tidligere diskussioner af Keynes, Hicks og Triffin om importafgifter og eksporttilskud. Såvel Harberler som Bella Balassa argumenterer imod sådanne foranstaltninger som substitut for valutakursændringer; den sidstnævnte ud fra den betragtning, at der ikke findes noget forward-marked for afgifter og tilskud, medens dette findes på valutamarkedet. Risikomomentet for udenrigsomsætningen er derfor størst ved den første form for tilpasningsmekanisme. Man kunne også spørge, hvorfor Aliber (s. 130) og Kafka (s. 137) kræver ensartet behandling af løbende poster og kapitalbevægelser. Kapitalposternes nettostørrelse kan i hvert fald på kortere sigt antages bestemt af saldoen på de løbende poster, der igen kan antages forholdsvist upåvirket af kapitalposternes sammensætning, jfr. dog nedenfor om porteføljesammensætningsteorien. Ønsket om ensartet behandling kan således ikke begrundes i reale og dermed velfærdsmæssige forhold.

Det første indlæg i afsnittet om tilpasningsproblemer er Egon Sohmens om *the assignment problem*, d.v.s. spørgsmålet om hvilke instrumenter, der i en decentraliseret beslutningsproces skal styres af hensynet til en given målsætning. Mundell har tidligere vist, at hvis en ligevægt skal være stabil, må instrumentet for en given målsætning vælges således, at dette har den relativt største indflydelse på denne målsætning. Dette har især været diskuteret i relation til penge- og finanspolitikens styring af en åben økonomi. Med faste valutakurser bør finanspolitikken efter ovennævnte princip indrettes efter beskæftigelsen og pengepolitikken efter valutastillingen. Med variable valutakurser er dette ikke tilfældet, idet pengepolitikken nu ikke længere har den relativt største indflydelse på betalingsbalancen, som med

variable valutakurser er i ligevægt, men på beskæftigelsen. Denne beskæftigelsesvirkning fremkommer foruden via investeringerne fra de af renteforskelle fremkaldte kapitalbevægelser. Disse medfører valutakursændringer og dermed virkninger fra handelsbalance til beskæftigelse. Da man med variable valutakurser har skaffet sig et ekstra middel, kan finanspolitikken anvendes til at styre en ny målsætning, f.eks. en hensigtsmæssig ressourceallokering.

Sohmen benytter den ovenfor skitserede tankegang til at omformulere argumenterne for an optimum currency area. Kun hvis valutakurser på både spot- og forwardmarkedet er faste og ensartede, hvilket bedst sikres ved en fælles møntenhed, har renten en komparativ fordel i styringen af de enkelte områders betalingsbalance. Hvis myndighederne ikke er villige til at danne en sådan fælles møntenhed, vil valutakurserne have en komparativ fordel i styringen af betalingsbalancen. Variable valutakurser er derfor i de fleste tilfælde at foretrække.

Af stor interesse er Richard N. Coopers forberedte diskussionsindlæg, hvori the assignment problem diskuteres i matrixform og det blandt andet vises, at sammenknytningen af mål og midler kan udledes af stabilitetsbetingelsen for et sådant formuleret ligevægtssystem.

Spørgsmålet om strøm- og beholdningsstørrelser bliver langt om længe inddraget i tilpasningsdiskussionen med Ronald I. McKinnons indlæg. Det har altid været erkendt, at den ovenfor skitserede anvendelse af penge- og finanspolitik til samtidig opretholdelse af intern og ekstern ligevægt kun gav ligevægt på kort sigt, idet man kun opnåede en finansiering af en eventuel uligevægt på de løbende poster. Der er imidlertid den logiske brist i ana-lysen, at kapitalbevægelserne og ikke beholdningen er gjort til en funktion af renten. Med fuld gennemsigtighed vil en finansiering af et underskud på de løbende poster derfor kræve ikke en given renteforskel mellem ind- og udland, men en foregelse af denne i forhold til sidste periode.

I McKinnons indlæg formuleres en model efter porteføljesammensætningsprincippet og derfor med de rette dimensioner i beholdningsefterspørgselen. I udgiftsfunktionen kan man derimod diskutere argumenternes relevans og især rentens dimension. Dette er dog af mindre betydning som følge af modellens komparativ statiske natur, hvor det alene er efterspørgselsfunktionerne for de tre beholdningsstørrelser, penge, obligationer og reale aktiver, som er bestemmende for ligevægten.

Først opstilles en model med faste priser for et lukket samfund, der dernæst åbnes over for det offentlige og udlandet. Så længe modellen kun er åbnet til én side, følger det næsten uden ræsonnement, at ligevægt (uden vækst) kun fås, når der er ligevægt over for henholdsvis det offentlige eller udlandet. Det er først, når modellen samtidig inkluderer både det offentlige og udlandet samt faste valutakurser, at den private sektor kan være i ligevægt, d.v.s. holde konstante beholdninger med samtidige underskud (overskud) på såvel det offentlige budget som over for udlandet. Disse underskud må selvfølgelig opveje hinanden, og et underskud på statsfinanserne vil således i ligevægt give sig udslag i et lige så stort underskud over for udlandet. Samtidig følger, at Mundells foreskrift for anvendelse af penge- og finanspolitik til samtidig opretholdelse af intern og ekstern balance ikke gælder i en sådan komparativ statisk analyse, men at pengepolitikens virkninger på betalingsbalancen er et overgangsfænomen og derfor på langt sigt kun kan benyttes til at skabe ligevægt over for ændringer i præferencer for sammensætningen af porteføljen.

I den efterfølgende diskussion påpeges det, at inddragelse af tilpasningshastighederne på de forskellige markeder må medtages ved en udbygning af modellen, om ikke af anden grund, så fordi behovet for konjunkturpolitik kun opstår i en uligevægtssituation. Man kunne tilføje, at ud over en udbygning til en vækstmodel med penge må en sådan mere realistisk model indeholde et arbejdsmarked og til-

pasningshastigheder for priser og mængder på dette.

I det næste afsnit diskuterer Herbert G. Grubel fordelingen af gevinsten ved international pengeskabelse, det såkaldte *seigniorage problem*. Dette er ikke et spørgsmål om den samfundsmæssige besparelse ved overgang fra vare- til papirpenge, idet denne samfundsmæssige gevinst ikke behøver give anledning til en monopolgevinst, men kan fordeles ved en eller anden form for afkast på papirbetalingsmidlerne, f.eks. ved rentebetaling, deflation, tildeling af nye betalingsmidler efter den gennemsnitlige beholdnings størrelse. Problemet opstår, når seddeludstedelsen er monopoliseret, jfr. den senere diskussion omkring B. P. Pesek and T. R. Saving' *Money, wealth, and economic theory* (New York 1967). I det foreliggende betragtes seigniorage som evigvarende (jfr. f.eks. s. 273 og 323), selv om diskussionen om en reduktion af de udenlandske sterlingtilgodehavender og sterlings fremtidige rolle som reservevaluta viser, at dette bestemt ikke behøver være tilfældet. Tilsvarende kan det undre, at seigniorage, der opgøres som en kapitalværdi, sættes i forhold til strømstørrelser som indkomst og handel. Grubels indlæg og Harry G. Johnsons appendix er skrevet før indførelsen af SDR, men som illustration kan benyttes spørgsmålet om seigniorage i dette system. Her betales resp. modtages rente af forskellen mellem oprindelig tildeling og faktisk beholdning. Denne rente svarer under de nuværende forhold ikke til renten på de internationale kapitalmarkeder, og SDR-systemet må derfor give anledning til en gevinst for det land, der finansierer et underskud med SDR. Modsvarende denne seigniorage har det da også været nødvendigt at indføre en pligt, d.v.s. omkostning, til at modtage SDR op til det tredobbelte af det enkelte lands tildeling. Denne seigniorage og omkostning har formentlig sammen med uenighed om behovet for international likviditet været de væsentligste grunde til, at man måtte igennem forholdsvis lange forhandlinger, før man blev enige om det nye system.

International likviditet og udviklingslan-

denes interesse i en yderligere likviditets skabelse er emnet for W. M. Cordons indlæg. Måske kan appendix 1 have en vis illustrativ interesse ved sin diskussion af fordelingen af tilpasningsomkostningerne mellem over- og underskudslande, men ellers er indlægget uden særlig interesse. Det samme gælder A. C. L. Days indlæg om samspillet mellem økonomi og politik i en international sammenhæng, der ikke indeholder væsentligt nyt i forhold til tidligere diskussioner om mål og midler.

Det andet papir i sidste afsnit er af ophavsmanden til de fleste af konferencens emner, Robert A. Mundell. Heri diskuteres stabiliteten i den indtil august 1971 eksisterende guldveksselfod. Betragtningens måden er den tidligere af Mundell udviklede, at det afgørende for stabiliteten i et decentraliseret system er de kriterier, efter hvilke instrumenterne styres. Det omstridte punkt i Mundells analyse er forudsætningen om, at den amerikanske pengepolitik rent faktisk styres af ønsket om at opretholde et fast forhold mellem USA's guldbeholdning og dollargæld, medens udlandets målsætning er prisniveauet i verden som sådan, og dets handlingsparameter er guldkøb og -salg i USA. Med disse forudsætninger vises, at systemet ikke er stabilt, men at dette opnås ved ombytning af mål og midler eller ved en koordinering af de to områders politik. En fortsat ukoordineret politik vil således kræve, at Europa ikke bekymrer sig om sammensætningen af sin egen valutabeholdning, men udelukkende interesserer sig for den amerikanske guldbeholdnings størrelse. Dette er ensbetydende med et internationalt betalingssystem, hvor dollaren er det eneste reelle internationale reservemiddel. Det undrer ikke, at et sådant system er mere stabilt end guldveksselfoden. Stabilitet kan dog opnås ved andre modifikationer, men Mundells analyse er interessant i al sin enkelhed.

Specialisering er måske nødvendig, men en bredere orientering vil ofte reducere mængden af mindre udbyttegivende arbejde. På det foreliggende område forekommer det således at have været unødvendigt

længe, inden porteføljesammensætningsteorien satte sig spor i diskussionen. Noget tilsvarende gælder the seigniorage problem, hvor økonomiske historikere og teorihistorikere må kunne levere materiale. Bogen giver imidlertid et godt indblik i 1960'ernes diskussion om teoretiske, internationale monetære problemer. For den, der kun ønsker en bredere orientering, er den nok for omfangsrig, især da denne funktion for en del af de behandlede emners vedkommende er diskuteret i den nævnte artikel af Harry G. Johnson. Det bør dog nævnes, at hverken bogen eller den nævnte artikel behandler spørgsmålet om mellemformer for faste og variable valutakurser såsom *crawling peg*, *sliding peg* m.v. Herom må henvises til en anden af de senere års bøger med konferencepapirer: George N. Halm, red.: *Approaches to greater flexibility of exchange rates*. The Bürgenstock papers (Princeton, New Jersey 1970).

Claus Vastrup*

* Kandidatstipendiat ved Københavns Universitet.

HARRY NYSTRÖM: *Retail pricing: An integrated economic and psychological approach*. Stockholm: Economic Research Institute at the Stockholm School of Economics, 1970. 284 pp. Pris: Sv. kr. 45,00.

Bogen er en doktorafhandling ved handelshøjskolen i Stockholm. Forfatteren konstaterer med rette, at der hverken i mikroteorien eller i marketinglitteraturen er givet en almindelig forklaring på prisdannelsen, således som den foregår i den moderne detailhandel. For at råde bod herpå søger afhandlingen ud fra et empirisk materiale at opstille teorier om vigtige sammenhænge i forbindelse med prisændringer inden for et område af detailhandelen, som har væsentlig betydning for storbyer i Sverige og eventuelt også USA.

Det empiriske materiale, der er taget som udgangspunkt, er undersøgelse af prisforandringer i de første 6 mdr. af 1961 i fem

firmaer. Fire af disse var fødevarer kæder og det femte en organisation, som fastsatte vejledende priser for et stort antal mindre selvstændige fødevarerforretninger i Stockholm. De indsamlede prisoplysninger, der omfatter 25 forskellige almindeligt anvendte varearter, er blevet nærmere kommenteret ved interviews med de personer, der var ansvarlige for prisfastsættelsen. Der blev konstateret stor forskel i prisfleksibiliteten for de forskellige virksomheder og blev opstillet formodninger om initiativ og føring m.h.t. prisforandringer. Efter fremlæggelse af dette materiale diskuteres i de følgende kapitler mulighederne for en nærmere analyse og forklaring på den prisændringsstrategi, som virksomhederne følger. Resultatet heraf er navnlig, at den enkelte købers rationelle reaktion på ændring af prisen på en enkelt vare ikke anses for realistisk. Det er mere virkelighedsnært, at køberne tager stilling til de enkelte forretningers samlede prispolitik, men en køberreaktion på basis af en prisniveaueregning for hver forretning med vægte for de enkelte varer, vil også arbejde med en ganske urealistisk forudsætning om købernes mulighed for at have en forudsætning om dette niveau. Afhandlingen indfører derfor et nyt begreb af psykologisk karakter *pris-image*. For at gøre begrebet anvendeligt må man imidlertid kunne tænke sig, at det kan udformes som prisimage for et firmas sortiment gældende for den gennemsnitlige køber. På denne måde er man påny inde i fiktive beregninger.

Pris-image opbygges og ændres på grundlag af generalisationer ud fra prissamlinger ved indkøb, og diskriminationer mellem tilsvarende varer i forskellige forretninger og samme varer under prisforandringer.

For nærmere at belyse de nye begreber er der foretaget en interviewundersøgelse af 60 husholdninger udvalgt blandt 508 boende omkring et indkøbscenter i nærheden af Stockholm. Det er husholdningernes pris-image m.h.t. fem forretninger, der er belyst ved en række spørgsmål. Af forretningerne indgår tre også i det omtalte